

Степанова С. В.

*Маріупольський державний університет,
аспірант кафедри конституційного, адміністративного
та муніципального права*

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Визначення прав людини та їх дотримання завжди були у центрі уваги людства. Ще в античні часи стояло питання: як забезпечити існування сильної держави та при цьому зберегти права людини? Будучи споконвічним, це питання турбує нашу державу й сьогодні. Ратифікація 17.07.1997 року Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, одного з найбільш впливових і унікальних механізмів захисту прав людини в Європі, змінила правове поле в нашій державі, підтвердивши прагнення України створити правову державу.

Шістнадцять років тому Конвенція стала частиною українського національного законодавства, а юрисдикція Європейського Суду з прав людини поширилася на спори громадян України з державою, але на жаль, Україна є одним із лідерів за кількістю заяв, що надходять до Європейського суду. Це – серйозний сигнал для органів державної влади про те, що механізм захисту прав людини в Україні потребує істотного вдосконалення. Зокрема, йдеться про необхідність вдосконалення застосування Конвенції та практики Європейського Суду з прав людини у судовій практиці.

Для України це цілком новий механізм захисту прав людини, введення якого ускладнюється багатьма чинниками, зокрема проблемами реформування самої судової та правової системи в Україні, невідповідності праворозуміння, що формувалося та складалося у більшості представників української юридичної науки в радянський період, вимогам та реаліям сьогодення. Як слушно зазначає О. В. Негодченко, правову реформу, яка проводиться в нашій країні, має бути цілком спрямовано на розвиток прав людини та механізму їх реалізації і захисту, причому, успіх її значною мірою залежатиме від готовності та здатності державних органів, насамперед судових і правоохоронних, сприймати своє призначення як служіння кожній людині, охороняти і захищати її права та свободи, гарантувати її безпеку. (Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади / Дис. д. ю. н. за спец.: 12.00.07 – Х.: НУВС, 2003. – 467 с.)

Механізм застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського Суду з прав людини в більшій мірі залежить від внесення у національне законодавство необхідних змін, що випливають з прецедентного права, яке створюється рішеннями Європейського Суду з прав людини. Робота над цією проблемою триває досі і найпоказовішим прикладом цьому останнім часом є прийняття

13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України, у якому вперше в кримінальному судочинстві в ст. 8 закріплений принцип верховенства права «відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принципи верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» та запроваджено механізм захисту прав людини та основоположних свобод, створений Європейською Конвенцією та практикою Європейського суду з прав людини.

Проблемним питанням є застосування практики Європейського суду судами України, оскільки відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року є обов'язковість тільки рішень, прийнятих проти України. Саме з них випливає обов'язок виправити встановлене порушення Конвенції та вжити заходів щодо недопущення нових аналогічних порушень. Проте Європейський суд при прийнятті рішень щодо України керується усюєю своєю практикою, в тому числі рішеннями у справах проти інших держав. Це відповідає принципу правової визначеності, оскільки робить рішення Суду прогнозованими. Отже, при застосуванні правових позицій Європейського суду національні суди повинні враховувати всю його практику, в тому числі сформовану й щодо інших країн. (Онопенко В. В. Механізм захисту прав людини в Україні потребує істотного вдосконалення, Вісник Верховного суду України № 7 (131), Київ 2011) Однак для реалізації цього підходу потрібно забезпечити доступність усіх рішень Європейського суду для суддів України, оскільки суди повинні використовувати офіційний переклад Конвенції та у разі відсутності такого суд повинен користуватися оригінальним текстом. (ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року). З іншого боку, застосування українськими судами рішень Європейського суду в оригінальному тексті, може суперечити вимогам статті 57 Конституції України про те, що кожному гарантується право знати свої права і обов'язки, адже принцип правової визначеності є складовим елементом верховенства права.

З проблемним питанням застосування Конвенції та практики Європейського Суду стикаються судді при обґрунтуванні прийнятих рішень. Досить поширеним у діяльності судів є абстрактне посилання на практику Європейського суду без вказівок на конкретне рішення цього органу, а також відсутність єдиних критеріїв застосування практики Європейського суду та Конвенції у судових рішеннях. Як зазначає П. М. Рабінович, «справжній смисл багатьох норм Конвенції, сформульованих здебільшого в надто абстрактній, часто оціночній формі, конституюється, з'ясується лише після їх тлумачення і застосування у рішеннях Суду. Практика Суду (а це сотні рішень) розвивається за відверто прецедентним принципом. І

тому знання й урахування прецедентних рішень Суду, засвоєння специфіки його професійного мислення, його «правового менталітету» – одне з найактуальніших завдань, що постають нині перед суддями та будь-якими іншими суб'єктами захисту прав людини в Україні». (Рабінович П. Рішення Європейського суду з прав людини: До характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. – 1999. – № 1.)

Звичайно, проблеми вдосконалення механізму застосування Конвенції та практики Європейського Суду в національне законодавство та національну судову практику існуватимуть ще певний проміжок часу, але спільними зусиллями ми зможемо подолати їх, що, безперечно, призведе до демократизації нашого суспільства і всебічному дотриманню прав людини в нашій державі.

Чистякова Ю. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри права Європейського Союзу та порівняльного
правознавства*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ ЗНАКІВ ТА ПРАВОВИХ СИМВОЛІВ В РАМКАХ ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сьогоднішній день порівняльно-правові дослідження охоплюють широке коло різнобічного юридичного матеріалу. Пізнання правової матерії на основі семіотичного підходу дозволяє розмежовувати правові знаки та правові символи, що допоможе більш чітко відобразити специфіку досліджуваних правових явищ.

Проблемним досить часто є розрізнення знаків та символів. Ю. М. Лотман підкреслює, що «символ» – одне з найбільш багатозначних понять в системі семіотичних наук, а вираз «символічне значення» широко вживається як простий синонім знаковості, що не є вірним (Лотман Ю. М. Семиосфера: Культура і взрив. Внутрі мислящих миров. Статті. Исследования. Заметки. 2004, с. 240). Будь-який об'єкт може мати одне пряме значення, тоді він виступає в якості знаку, якщо об'єкт має кілька додаткових значень, тоді він виступає у ролі символу (Демішева І. О. Семіотичний аналіз дискурсу Юлії Тимошенко // Грані. – 2008. – № 5 (61). – С. 155). Знак – це первісне вербальне і невербальне вираження дійсності. Знак повинен лаконічно й точно передавати конкретну інформацію. Символ не зводиться, як знак, лише до простого еквівалента. Він має багато значень та може бути зрозумілим лише у заданій культурологічній системі. В своїх дослідженнях Ю. М. Лотман підкреслює, що «символ пов'язаний з пам'яттю культури» і «в символі завжди є щось архаїчне» (Лотман Ю. М. Семиосфера: Культура і взрив. Внутрі мислящих миров.